

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Ҳайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ..... 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ ..... 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ ..... 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ ..... 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN ..... 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI ..... 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ ..... 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATSION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI ..... 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ ..... 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

Ismanov Ibroxim Nabiyevich

MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH
TEXNIKASI 114-126

Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH 127-133

Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li

O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING
MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI 134-143

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich

INNOVATSIYA VA IJTIMOYIY MADANIY RIVOJLANISH 144-154

Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna

FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI
SIFATIDA 155-162

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOYIY-
FALSAFIY ASOSLARI 163-168

Xalliyev Jasurbek Iskandarovich

OGAHY TARIXIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIY QATLAMGA
OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR 169-173

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi

AN'ANAVIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI 174-180

Осипова Агата Викторовна

СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ
УЧАЩИХСЯ 181-186

Ахмедова Азиза Комиловна

БАДИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИЙ-ФУНКЦИОНАЛ
ХУСУСИЯТЛАРИ 187-191

Кучкарова Ҳафиза

НЕМИС АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ 192-196

Комилова Муяссар Мавжудовна

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО
АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ 197-203

Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna

THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY 204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH
LANGUAGES .....

208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI .....

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ .....

221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ .....

227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH .....

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV .....

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE
ENGLISH LANGUAGE TEACHING .....

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонovich*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШ .....

251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI .....

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH .....

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH
TEACHER .....

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH .....

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI .....

283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'lqinovna

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOYIY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҒОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

13.00.00 – Педагогика фанлари

Shamuratov Jasur
O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti
Nukus filiali o'qituvchisi

O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV

Annotatsiya. Ushbu maqolada yangicha pedagogik yondashuv asosida jismoniy tarbiya darsining sifatini yanada yaxshilash maqsadida taklif sifatida yangicha yondashuv ishlab chiqilgan. O'sib kelayotgan yosh avlodni kelajakda barkamol avlod sifatida kamol topishi uchun, bugungi davr talablaridan kelib chiqqan holda, ta'lim tizimimizni ilmiy yondashuvlar asosida rivojlantirish zaruriyatini paydo qilmoqda, maktablarda hususan jismoniy tarbiya darsining bir qismini nazariy bilimga qaratgan holatda tashkil qilish yuzasidan fikrlar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya, maktab, o'quvchi, o'qituvchi, nazariya, bilim, tarbiya, axloq.

Шамуратов Жасур,
преподаватель Нукусского филиала Узбекского
государственного университета физической культуры и спорта
тел: +998913901995
почта: david_beckam@bk.ru

НОВЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОЦЕССА УРОКОВ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ В СРЕДНЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. В данной статье разработан новый подход как предложение по дальнейшему повышению качества уроков физической культуры на основе нового педагогического подхода. Для того, чтобы подрастающее молодое поколение в будущем взросло как зрелое поколение, исходя из требований сегодняшней эпохи, необходимо развивать нашу систему образования на основе научных подходов, в частности были высказаны мнения относительно организации часть урока физической культуры в школах в случае ориентации на теоретические знания.

Ключевые слова: физическое воспитание, школа, ученик, учитель, теория, знания, воспитание, этика.

Shamuratov Jasur,
teacher of the Nukus branch of the Uzbekistan State
University of Physical Education and Sports
phone: +998913901995
mail: david_beckam@bk.ru

NEW PEDAGOGICAL APPROACH IN IMPROVING PHYSICAL EDUCATION LESSON PROCESSES IN SECONDARY EDUCATION SCHOOLS

Abstract. In this article, a new approach has been developed as a proposal to further improve the quality of physical education lessons based on a new pedagogical approach. In order for the growing young generation to mature as a mature generation in the future, based on the requirements of today's era, there is a need to develop our education system based on scientific approaches. In particular, opinions were expressed regarding the organization of a part of the physical education lesson in schools in the case of focusing on theoretical knowledge.

Key words: physical education, school, student, teacher, theory, knowledge, education, ethics.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N33>

Kirish. Jamiyatimizning jadallik bilan rivojlanib, chuqur o'zgarishlar yuz berayotgan bugungi kunida, ta'lim sohasida ham bir qator fanlarning dars soatlari hamda rejalariga o'zgarish va qo'shimchalar kiritilmoqda, davlatimiz tomonidan olib borilayotgan bu kabi islohatlarning barchasida sifatli ta'limni yo'lga qo'yish uchun katta e'tibor qaratilganligini ko'rishimiz mumkin.

Ta'lim sohasini rivojlantirish yo'lida hurmatli Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ko'plab qaror va farmoyishlarning (2022-yil 11-may, PF-134-son. 2022-yil 3-fevral F-22-son) imzolanishi va ularning amalda natijasini bajarish zamirida har bir fan o'z yo'nalishida bugungi zamon talablaridan kelib chiqqan holda yangi rivojlanish bosqichiga qadam qo'yishi lozimligi ko'zda tutilgan.

"Insonga e'tibor va sifatli ta'lim" yilida ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning yanada natijali bo'lishini maqsad qilgan holda, xususan maktab darslarida jismoniy tarbiya fanining imkoniyatlaridan yanada kengroq foydalanishni ko'zlab fanning o'quvchilarga nazariy bilimlarini ham chuqur o'rgatishni taklif qilib o'tgan bo'lar edim. Zero **Gerbert Spenser** ta'kidlaganidek "Jismoniy tarbiya, aqliy tarbiya va ahloq tarbiyasini qo'shib olib borishni quvvatlaydi." [4:47]

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Ilmiy texnika taraqqiyoti sharoitida kishilarning mehnat vazifalari o'zgarib turadi. Bunda jismoniy mehnat kamayib aqliy mehnat ko'payib boradi. Shu boisdan jismoniy tayyorgarlikga bo'lgan talab oshib bormoqda. Bu talablarni jismoniy tarbiya darslari orqali xal qilish mumkin. Buning uchun avvalo fanni yanada chuqur ilmiy o'rganib zaruriy qo'shimchalar bilan kengaytirib va boyitib darslarni tashkil qilish maqsadga muvofiq sanaladi.

Hozirgi paytlarda gazeta sahifalarida tibbiyot xodimlari gipodinamiya ya'ni jismoniy mashqlar, jismoniy mehnat, faol harakat insoniyat faoliyatida kundan-kunga kamayib borganligi haqida tashvishlanib gapirmoqdalar. Bu esa o'z navbatida asr kasalligi yurak tomir kasalligining yildan-yilga ortishiga sababchi bo'lmoqda.

Jismoniy tarbiya fanining nazariy bilimlarini o'quvchilarga o'rgatish orqali yoshlarimiz orasida sog'lom turmush tarzini tatbiq etishda nazariy bilimlarni o'rgatib borish orqali sog'lom turmush tarzini barpo etishning samaradorligini oshirish imkoniyatini beradi. Shu bilan bir qatorda, yoshlarimizni kelajakda shonli tariximizda o'chmas iz qoldirgan buyuk sarkardalar Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi bobolarimizga munosib avlod qilib tarbiyalashda, jismoniy tarbiya fanining salohiyatini yanada yuksaltirishga erishish mumkin bo'ladi.

Nazariy bilimlarning chuqur o'rgatilishi o'z navbatida amaliy darslarning sifatini oshishiga xizmat qiladi. Bu o'z navbatida fanning ham jamiyatimizdagi o'rnini yanada yaxshilashga xizmat qiladi.

Maktabda jismoniy tarbiyani nazariy jihatdan takomillashtirish, o'quv tarbiya ishlarini yaxshilashning tarkibiy qismidagi (Sog'lom avlod uchun istiqbol dasturi 1993, Ta'lim

to'g'risidagi qonun hamda kadrlar tayyorlash milliy dasturi 29 avgust 1997 yil) talablarini amalga oshirish uchun o'z hissasini qo'shadi. [3:11]

Mustaqilligimizning dastlabki yillarida O'zbekiston xalq ta'limi vazirligining (bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi) 1989-yil 30-yanvar, 45-sonli buyurug'iga binoan haftasiga 3 soat jismoniy tarbiya darsini o'tish mo'ljallangan edi. Lekin jismoniy tarbiya o'qituvchilari bundan unumli foydalana olmadilar. Bundan tashqari darslarni metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilinmasligi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va jismoniy rivojlanishini hisobga olgan holda mashqlar tanlanishi natijasida o'quvchilarda jismoniy sifatlarni tarbiyalash, harakat malakalarini shakllantirish yetarli darajada emas edi.[1:9] Shu boisdan dars soatlari qaytadan ishlab chiqildi va haftasiga 2 soat qilib belgilandi.

Mustaqil O'zbekiston Respublikasining strategik vazifalaridan biri-kelajakda barcha ezgu ishlarni amalga oshirishga qodir bo'lgan jismoniy sog'lom va ma'naviy barkamol shaxsni voyaga yetkazishdan iborat.

Bu vazifalarni amalga oshirish uchun o'quv ishlarini rejalashtirishda va samarali olib borishda yangicha usullar bilan ilmiy tarafdin o'rganib chiqib, ishga tashabbuskorlik bilan yondoshishimiz kerak.

Maktab yoshidagi o'quvchilar uchun jismoniy tarbiya tizimini rivojlantirish zaruriyatini, yoshlarimizning jismoniy harakat mahoratini oshirish chora tadbirlarini har tamonlama chuqur ilmiy tahlil qilgan holda ishlab chiqish kerak.

Bu borada fanning nazariy bilimlarini ham o'quvchilarga to'g'ri o'rgatib borish maqsadga muvofiq sanaladi.

Amaliyot bilan nazaryani birgalikda tashkil qilish orqali bu masalani hal qilish mumkin ya'ni 68 soat darslarning 34 soati nazariy, 34 soati amaliy sifatida tashkil qilinsa maqsadga muvofiq sanaladi.

Bunda - o'quvchi 34 soat nazariy darslarda, 5-9 sinflarga qishki va yozgi olimpiya o'yinlariga kiritilgan sport turlarining tarixi, qonun-qoidalarini, bugungi kundagi rivojlanish bosqichlari haqida alohida daftarga yozib, o'qib o'rganib olishi kerak bo'ladi.

10-11 sinflar uchun esa jismoniy sifatlarni (kuch, chaqqonlik, chidamlilik, egiluvchanlik, tezkorlik) tarbiyalash va rivojlantirish haqida nazariy bilimlarni berish mumkin.

Zero butun dunyoga mashxur bobomiz buyuk alloma **Farobiy** nazariy bilimlar va amaliy bilimlarni birgalikda tashkil qilish haqida quyidagicha fikrlarni ta'kidlab o'tgan edilar;

Ta'lim-tarbiya jarayonida nazariy bilim bilan amaliy harakat-odat, malaka, faoliyat birlashib boradi, yetuklik shu birlashuvning darajasiga qarab yuzaga keladi.

Farobiy ta'lim-tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchi yoki ta'lim oluvchi shaxsга yakka holda yondashuvni uning tabiiy ruhiy va jismoniy xislatlarini nazarga olish zarurligini ta'kidlaydi. U bu haqda shunday yozadi: "Bu barcha tabiiy xislatlarni, ularni oliy kamolotga yetkazish shu yoki kamolotga yaqin bo'lgan darajaga ko'tarishga xizmat qiluvchi vosita yordamida tarbiyalashga muhtojdir.

Farobiy inson kamolotga yolg'iz o'zi erisha olmaydi. U boshqalar bilan aloqada bo'lish, ularning ko'maklashuvchi yoki munosabatlariga muxtoj bo'ladi. Uning fikricha tarbiya jarayoni tajribali pedagog, o'qituvchi tomonidan tashkil etilishi muhimdir. Chunki "**har bir odam ham baxtni va narsa hodisalarni o'zicha bila olmaydi. Unga buning uchun o'qituvchi lozim**".[6:44]

Maktab yoshidagi bolalarning tarbiyasida, ularni jismoniy baquvvat, aqlan barkamol bo'lib yetishishlarida jismoniy tarbiya yetakchi rolni o'ynaydi. Shundan kelib chiqqan holda fanning imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish zaruriyatini oshirmoqda ya'ni; jismoniy tarbiya darsi orqali o'quvchilarni tarbiyalashda jismoniy holati bilan birga, o'quvchilarning jismoniy tarbiya fani bo'yicha nazariy bilimlarini yanada takomillashtirish orqali ularning fanga bo'lgan qiziqishini oshirish va jismoniy tarbiya fani haqida nazariy tarafdin ham bilim berib borish imkoniyatlarini kuchaytirish mumkin bo'ladi.

Rivojlangan mamlakatlarning maktablarida jismoniy tarbiya darslarining tashkil qilinishini kuzatadigan bo'lsak:

Rossiya Federatsiyasi ta'lim vazirligining hujjatlarida umumiy ta'lim muassasalarida sportchilarning motorli faolligini oshirish bo'yicha choralar ko'rish taklif qilindi.

So'nggi paytlarda ayrim hududlarda jismoniy tarbiya darslari sonining ko'payishi tendentsiyasi kuzatilmogda, shuning uchun Tatariston, Moskva va boshqa mintaqalardagi individual o'quv muassasalarida haftasiga besh soatgacha jismoniy tarbiya fani joriy etilmogda. Bu juda muhim, faqat jismoniy faollik bolalarning sog'lig'ini saqlashga va sog'lom turmush tarziga bo'lgan ehtiyojni yaratishga imkon beradi.[1:15]

Natijalar va muhokama. Izlanishlar natijasi shuni ko'rsatmogdaki bugungi kunda jismoniy tarbiya fanining imkoniyatlaridan yanada kengroq ko'lamda foydalanib, o'quvchilar uchun nafaqat jismonan sog'lom bo'lish balki fanning nazariy bilimlarini berish orqali yanada bilimli, ziyoli bo'lishlariga jismoniy tarbiya fanining imkoniyatlari yetarli deb hisoblayman.

Informatsiya asrida jismoniy tarbiya faniga bo'lgan e'tibor va talab oshib bormogda. Sababi, kam harakat qilishi o'quvchilarning, ko'p vaqtini internetda o'tkazishlarini hisobga olgan holda, yoshlarimizga chuqur ilmiy yondashuvni jismoniy tarbiya sohasi vakillaridan talab qilmogda. Maksimal darajada jismoniy tarbiya fani orqali yoshlarimizni to'g'ri yo'naltirgan holda sog'lom turmush tarzini o'rgatish zaruriyatini tug'dirmogda. Bu esa o'z navbatida fanning ilmiy jihatdan yanada rivojlanishi taraqqiy etishini talab qiladi o'z-o'zidan. Shulardan kelib chiqqan holda jismoniy tarbiya fanini maktablarda nazariy bilimlarini o'rgatish yanada yaxshiroq samara beradi.

Mustaqillik yillarimizning dastlabki yillaridagi kabi haftasiga 3 soat dars berilsa jismoniy tarbiya faniga shundan 1 soatni nazariy bilimlarni o'zlashtirishlari uchun ajratish mumkin bo'ladi. Jismoniy tarbiya darsining salohiyatini yaxshilash uchun albatta nazariy bilimlar o'rgatilishi zarur, maktab darslaridan boshlab. Shu orqali fanni ilmiy rivojlanishiga qolaversa jamiyatimizda fanning mavqeyini oshirish mumkin bo'ladi.

Xulosa. Xulosa sifatida yuqoridagi fikrlar va takliflardan kelib chiqib bugungi kunda jismoniy tarbiya fanining obrosini va ilmiy salohiyatini yanada rivoj topishi uchun maktablarimizda darslarni yangi usulda va zamon talablari darajasida tashkil qilish maqsadga muvofiq bo'ladi. Shu orqali biz ko'zlagan maqsadlarga ya'ni har tomonlama yetuk va barkamol avlodni tarbiyalashimizda jismoniy tarbiya fanining tutgan o'rnini yanada oshirgan bo'lamiz.

Nazariy bilimlarni o'quvchilarga sinfdagi o'qitish va o'rgatish orqali:

- O'quvchilarning fanga bo'lgan munosabati o'zgaradi.
- Fanning ilmiy salohiyati yana bir pog'onaga yuksaladi.
- Sport zallaridagi 2 ta 3 ta sinflarning parallel dars soatlari bo'lishining oldi olinadi.

- O'qituvchilarning ham o'z ustida yanada jiddiroq shug'illanishiga zamin yaratadi.

Nazariy bilimlar qanchalik yaxshi o'zlashtirilsa, amaliy darslarning shunchalik samarali va natijali bo'lishini ta'minlab bergan bo'lamiz. Kelajakda yoshlarimizning jismoniy tarbiya sohasidan ham yetuk kadrlar, professor, akademiklar chiqishini hohlasak bugun shunga monand tarzda darslarni tashkil qilish maqsadga muvofiq sanaladi.

Jismoniy tarbiya fanidan ilmiy tarafdin ham maktablarda foydalanish va bilim berish albatta bir kuni kelib yuqorida ta'kidlangan fikrga mos ravishda o'z mevasini albatta beradi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Z.Sh.Xadiyatullayev. "Sport turlari bo'yicha trener-o'qituvchi" yo'nalishi bo'yicha sport ta'lim muassasalari pedagog kadrlarini malakasini oshirish kursi uchun o'quv uslubiy majmua Toshkent – 2021. B.-9
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Parlament va xalqqa 2023-yil uchun Murojaatnomasi. <https://review.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-2023-yil-uchun-murojaatnomasi-toliq-matn>
3. R.S. SALOMOV "JISMOMY TARBIYA NAZARIYASI VA USLUBIYATI". Toshkent 2014 y. B.-42
4. SPORT TA'LIMI SIFATINI TA'MINLASHDA XORIJIY TAJRIBALAR moduli bo'yicha O' Q U V – U S L U B I Y M A J M U A Toshkent – 2021. B.-86
5. Kerimov F.A Sport nazaryasi va uslubiyati T. 2005 y. B.-55
6. <https://uchquduq18-maktab.uz/abu-nasr-forobiyning-ta-limiy-axloqiy-qarashlari.html>
B.-44

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).